GĦAXAR XHUR FI QBEJBA

"Qbejba?!... Qbejba x'inhi?" nistħajlek issaqsi inti li qiegħed taqra. Xejn, xejn! Qbejba isem ta' raħal. Issa ngħidlek fuqha, istenna ftit.

Għax jien, meta kont il-Palestina, għad li kelli ħsieb li nibqa' hemm għal dejjem, f'qalbi kont inħoss li kelli narġa' niġi Malta. Kelli narġa' niġi u nikteb xi ħaġa fuq hemmekk, kif ġara u għadu jiġri ta' bil-ħaqq. Għal hekk, mill-Palestina kont irrid nara kemm jista' jkun, ħalli meta niġi, ikolli xi rani wieħed, xiħ u trux, jismu Slimân. U dan ma kienx minn dak ir-raħal. Kien minn Għajn Karem. Mar joqgħod hemm għax kien jaħdem mar-Rħieb.

Biex naqta' qasir, ħdejn dar-raħal kien hemm ħerba ta' knisja qadima. Dil-ħerba xtratha waħda għanija Franċiża, il-Markiża De Nicolay, u tatha lill-Franġiskani. Dawn l-ewwel bnew naqra ta' Dejr u kappella quddiem il-ħerba imbagħad wara, meta kellhom il-flus, bnew knisja kbira u Dejr il-

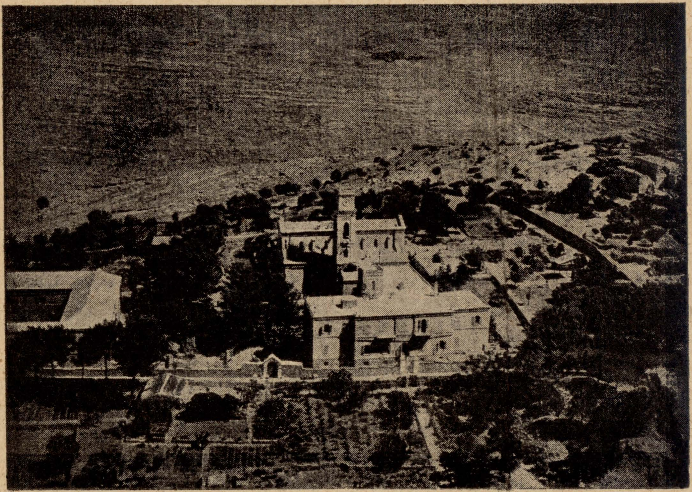

QBEJBA: Il-Knisja, id-Dejr u l-ġnien tal-Franġiskani; u fuq ix-xelulg: l-Iskola tal-Postulanti. Fil-warrani tax-xbieha: Xori u blat.

ngħid. U meta kien jidhirli li qagħadt ftit żmien sewwa x'imkien, kont irrid nitlaq għal xi mkien ieħor, ħalli dejjem indur.

Mela, sena waħda mort ngħallem xi ħaġa fl-iskola tal-Postulanti; jiġifieri fl-iskola li fiha l-Franġiskani jżommu t-tfal u jgħallmuhom biex isiru rħieb.

Din l-iskola qiegħda f'naħa wegħra tal-Palestina, lejn il-Għarb ta' Ġerusalem, ma' ġenb raħal jismu Qbejba, imgħammar kollu kemm hu bil-Misilmin. Fih ma kienx hemm għajr Nisġmiel tiegħu, magħha. Id-Dejr żgħir u qadim ta' quddiem il-knisja, għamluh skola għall-Postulanti u huma ntoqlu, jew *ittrasferew* fid-Dejr il-ġdid.

Jien domt ngħallem għaxar xhur f'din-naqra ta' skola. Għaxar xhur ta' dwejjaq min-naħa u hena min-naħa oħra. Mewġ-mewġ, daqqa 'l isfel u daqqa 'l fuq. Fir-raħal ta' Qbejba qatt ma dħalt, għax in-nies tiegħu kollha Misilmin, jaħdmu xi naqra fir-raba, bla ebda tagħlim, donnhom uħux. Irħula bħal dawn ma jkunx fihom u la

ħwienet u anqas xejn. Griebeġ biss. In-nies ma jixtrux, għax jgħaddu bi ftit mill-anqas. U billi jkollhom xi roqgħa raba u xi baqra u xi nagħaġtejn, kull ħadd, li jkollu jgħaddi bih.

Għal hekk jien, hemm, kelli nqatta' ħini qisu kollu mat-tfal biss. Ir-Rħieb li kien hemm fid-Dejr, kienu ftit u jew xjuħ jew morda, li jien, xebb ta' ftit fuq il-għoxrin sena, ma kontx insib fuq iex nitħaddet magħhom. Kien hemm is-sagristan, Fra Rizzerio Tiozzo, minn Venezja, agħma, b'għajn waħda talħġieġ, dejjem jiftaħar bil-knisja tiegħu. Kien hemm Patri Bray, dejjem magħluq fil-kamra, ma joħroġx għajr għall-iskola. Kien hemm Patri Atanasju, Għarbi, hekk ukoll. Patri Beniamino Diomede, il-President kien marid, dejjem igemgem fuq l-ikel. Fra Guido, naqra rasu mgerfxa, kien jaħdem xi ħaġa fil-ġnien, u Ajk ieħor, insejt x'ismu, li kellu dewwidija ħamiem, dejjem mehdi bih, jagħalfu, inaddaflu, u jgħajjatlu: "Kukuku!" u l-ħamiem jiġi jdur ma' rasu donnha sħaba, minn fuq il-kanpnar tal-knisja, minnufih.

Tfal, jiġifieri Postulanti kien għad hemm ftit dak iż-żmien. Tmienja Taljani, tlieta Għarab u tnejn Maltin. Il-jum kien jgħaddi hekk: fil-għodu l-quddies. Wara belgħa kafè u ftieta ħobż (għax hemm ma jafux bi *breakfast*). Imbagħad skola. Naqra mistrieħ u skola mill-ġdid, sa nofs inhar. Ikel, ftit logħob, u skola mill-ġdid. Wara l-iskola t-tfal jieħdu l-*merenda*, li kienet tkun biċċa ħobż u larinġa, jew ftit tin imqadded, jew żbib jew lewż, u dan.. Jien kieku ridt kont nista' niekol xi ħaġa wkoll dak il-ħin, imma qatt ma kilt għajr xi larinġa, għax kont nistħi, għad li kien jkolli ħotfa kbira u ġugħ. Għax, jien kont għadni żagħżugħ, u Obeiba qiegħda fil-għoli u l-beraħ, u hemm fix-xitwa jagħmel ħafna ksieħ (trid taf kemm jagħmel ksieħ? Darba bil-lejl, kif kont naqra quddiem mejda bi gverta mdawwra ma' saqajja, it-tubu tal-lampa faqqa' quddiemi bil-ksieħ!). U fejn ikun hemm il-ksieħ, bniedem, ikun jeħtieġ kalorijiet għal saħħtu aktar minn fejn ikun hemm is-sħana.

Qrib id-Dejr kien hemm ġnien u t-tfal ġewwa fih kienu jmorru jilgħabu. Il-ġnien kbir u fih bħal toroq min-naħa għall-oħra, dritti xemgħa, u ma' tulhom it-tfal kienu jtellqu biċ-ċrieki, min jiġri l-aktar. U jien ukoll kont rawwamt ċirku, u għamilt ħadida bħal ta' Malta u kont intellaq ma' min irid.

Fil-ġnien kien hemm balluta u ma' ġenbha mħaffra fil-blat menqa daqsiex, li kienet iżżomm l-ilma qisha s-sena kollha. F'dan l-ilma kienu jgħammru kotra kbira ta' żringijiet u kienu bil-lejl jgħajjtu għajjat kbir, m'hux bħażżringijiet ta' Malta. Għax ta' Malta igħannu ftit ukoll, imma l-iskala tagħhom fiha żewġ noti biss, u jgħannu dejjem lilhom: *Do-re, do-re, do-re*. Iż-żringijiet tal-Palestina m'hux hekk. Iew jgħajjtu bħat-tiġieġ: "Waaaaq! Waaaq!" jew bħall-maskarati fil-Karnival: 'Rrrrrrrr! Rrrrrrrr!. Jibda żrinġ wieħed, imbagħad jaqbdu kollha. Wara ftit jisktu u mbagħad jaqbdu mill-ġdid. U jibqgħu sejrin hekk il-lejl kollu kemm hu twil.

Fil-għaxija, fis-sajf, it-tfal kienu joqogħdu ġewwa gallarija kbira mikxufa, għad-dawl ta' qamar. It-Taljani kienu jafu ħafna minn dawk il-għanijiet tagħhom, bħal *Santa Lucia, Fra Galdino, Spazzacamin* u hekk, u kienu jgħannuhom ħelu wisq. Il-gallarija kienet tagħti għal fuq ix-xorti. Ma kien jidher qatt ebda dawl, għax hemmekka ma kienx hemm djar. Xejn ma jidher ħlief blat, blat, blat. Blat qargħi u abjad fid-dawl ta' qamar. U ma jistama' ebda ħoss ħlief il-"Waaaq" u l-"Kurrrrrr" taż-żringijiet.

Issa isma' din kemm hi ħelwa, la darba qegħdin nitħaddtu fuq il-lejl. Il-Postulanti kienu jorqdu ġewwa sala kbira b'żewġ saffi sodod, u fit-tarf tas-sala kien hemm żewġ kmamar żgħar, kamra jorqod fiha d-Direttur u kamra norqod fiha jien. Il-kamra tiegħi ma kienx fiha tieqa. Kien fiha loġġ jagħti għal fuq il-bejt, tiġbidlu sinsla jinfetaħ, tiġbidlu sinsla jingħalaq. Mela darba fis-sajf kienet is-sħana u jien ġbidt is-sinsla u ftaħt. Wara ftit nara xi ħaġa, ittir u ddur fil-kamra, kien farfett il-lejl. Ġbidt is-sinsla u għalqtu ġewwa. Għedtlu: "Oqgħod sa fil-għodu. Fil-għodu narak." Fil-għodu fittixtu ħafna u ma stajtx insibu. Fl-aħħar sibtu mdendel rasu 'l isfel, mar-*raincoat*, li kienet fuq il-witet, wara l-bieb. Qbadtu b'maktur u qegħdtu ġewwa landa tas-sigarretti u xħettu fil-but, u waqt il-logħob tajtu lil Giuseppe Mascolo, tifel Taljan, minn Napli, l-ewwel wieħed li rajt quddiemi. Dan fetaħ il-landa, u malli rah beda jgħajjat lil sħabu: *"Venite a vedere una scimmia! Una piccola scimmia!"*

Ħarġu mil-landa u qegħdu fl-art. Beda jitkaxkar u jwerżaq u jiftaħ ħalqu, donnu jrid jigdem lil xi ħadd, u t-tfal kollha jħarsu mdawwrin miegħu. Imma meta deherlu, *firrrrr,* tar għal

IR-RĦIEB U POSTULANTI TA' QBEJBA.

Mix-xellug għal-lemin: Iż-żewġt Irħieb ta' wara, Fra Guido u Fra Rizzerio. Tfal weqfin: Albert Rock, Franġisku Dingli (il-lum Kappillan tas-Sacro Cuor), Ċużeppi Cauchi (il-lum Qassis, San Bastjan, Ħal Qormi), Ottavio Moretti, Giuseppe Mascolo, Achille Poletti, Peppino Governanti, Jagħkub Rock, Guido Palmieri, Achille Lupo, Marrun Akiki. It-tliet Irħieb bil-qegħda: P. Emidio Censori, Direttur; P. Beniamino Diomede, President. P. Atanasio Massabqi, Surmast. It-tfal bilqegħda fl-art: Giuseppe Berardi u Leandro Palmieri (ħu Guido).

gos-sema! Min jgħid li l-friefet il-lejl ma jarawx bi nhar? Dar żewġ dawriet u niżel bħal berqa għal ġewwa sigra tal-lewż.

Il-għada ngħajt ftaħt il-loġġ, għalli jista' jkun, biex jidħol xi farfett ieħor. Stennejt ħafna għal xejn. Tagħni n-ngħas u kif kont mimdud, lubien-lubien, bejn rieqed u mqajjem, inħoss ħaġa kiesħa tidħol minn ġo għonqi, tiġri ma' ġismi kollu u toħroġ mill-qalza tal-piġama! Aqta' x'kienet? Kienet wiżgħa! Qabżet mil-loġġ għal fuqi, fid-dlam.

Wara dik inhar il-loġġ ma ftaħtux aktar, għax jidħol farfett il-lejl kollox sewwa, imma wiżagħ ġo għonqi ma rridx.

Nhar ta' Ħadd, id-Direttur, Patri Censori, kien jiġbor it-tfal u joqgħod jaqralhom *"I Promessi Sposi"* ta' Manzoni, fuq it-taraġ tal-Knisja. Ġie li konna mmorru fuq il-*Montagnola*, li kienet naqra ta' għolja kollha siġar, imdawwra b'ħajt, u taħt is-siġar kien ikun hemm il-faqqiegħ (jew *funghi*, bit-Taljan). Jew immorru nduru fix-xôri u niġbru "samples" taż-żrar, ħaxix, friefet u bebbux.

It-Taljani nies minn tagħna. Lili t-tfal Taljani kienu jistħajjluni ħuhom. Kien hemm tnejn żgħar li ma kellhomx aktar minn għaxar snin. Wieħed Giuseppe Berardi, minn Marche u l-ieħor Peppino Governanti, minn Sqallija. Il-lum it-tnejn Patrijiet. Berardi kien iħobb, waqt il-logħob, jiġi fuqi u jigdimli wiċċi. Kellu snienu rqaq u jniggżu, donnhom snien ta' qattus. Governanti meta d-Direttur kien ikun jaqra, kien jiġi jmidd rasu fuq ħoġri u jorqod. Ruħi ibni, darba kemm beka! Bagħtu jgħidulu li missieru u ħuh sabuhom maqtulin mill-ħallelin, Sqallija, ġewwa masġar. Għallquhom lit-tnejn, m'hux b'ħabel, b'biċċa *fildiferru*. Aħjar ma qalulu xejn.

U hekk għaddew ukoll dawk il-għaxar xhur li domt fi Qbejba. Minn dak iż-żmien, dawk it-tfal kibru, tlieta telqu u l-oħrajn saru Patrijiet jew, dawk li t-tagħlim dehrilhom jiebes, Ajkijiet. U jiena xjaħt u qiegħed hawn Malta. Il-ġrajjiet waqgħu ġewwa d-dagħbien tal-imgħoddi u ma fadalx minnhom għajr naqra ta' ħjiel, donnu ħolma. U ftit minn dal-ħjiel ktibtu hawn, biex ma jintilefx għal kollox, imma min jaqra jgħaddi ż-żmien.

Elsie.

IL-KELMA "BNIEDEM"

Fl-Evanġelju bil-Grieg, miktub bosta drabi li Ġesù kien isejjaħ lilu n-Nifsu: *yios tou anthrôpou;* u bil-Latin: *filius hominis*. Imma Ġesù ma kienx jitkellem bil-Grieg, anqas bil-Latin. Kien jitkellem bl-Arâmi, ilsien jixbaħ lill-Malti. Mela, bil-lsien tiegħu, kif kien jgħidha dil-kelma Ġesù?

Ġesù bil-lsien tiegħu kien jgħid jew *ben baxar* (li minnha ġejja l-kelma Maltija *bixra*), jew *ben nâx* (bin nies) jew, aktar minn l-oħrajn, kien jgħid *ben Àdam*. Din ta' l-aħħar qisha bil-Malti: *bin-iedem*, għax aħna l-*a* twila wisq drabi nagħmluha *ie*. Minn dan jidher kemm nagħmlu ħażin aħna l-Maltin meta dil-kelma ta' Ġesù naqalbuha bil-Malti: *Bin-il-bn-iedem*, għax hekk inkunu ngħidu li Ġesù ma kienx jgħid li hu Bin Adam, imma n-neputi ta' Adam: iben-iben-Adam, jiġifieri: iben ta' iben ta' Adam. Dan Ġesù ma kienx jgħidu. Issa, mhux aħjar kieku nibdew ngħiduha u niktbuha sew: BIN ADAM? Għax kif ngħiduha issa bil-Malti Ġesù *ċert* li ma qalha QATT!